

MAGDALENA JACOLIK

Wydział Prawa i Administracji,
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Podstawy społecznej gospodarki rynkowej z uwzględnieniem porządku prawnego Unii Europejskiej

Wprowadzenie

Spółeczna gospodarka rynkowa jest fundamentem ustroju gospodarczego w Polsce. Jej celem jest przede wszystkim wolność gospodarcza, własność prywatna oraz sprawiedliwość społeczna. Inicjatywa gospodarcza należy do jednostek, czemu wyraz dają ich prawa i wolności. Działania państwa, powinny być pomocnicze, zatem ograniczone do koniecznego minimum, tak aby nie naruszyć wolności obywateli. Założenia społecznej gospodarki rynkowej określają kierunek rozwoju państwa, mają one charakter społeczny oraz gospodarczy. Niniejszy artykuł, przedstawia prawną charakterystykę społecznej gospodarki rynkowej, wraz ze zwróceniem uwagi na unijne wymogi prawne.

Geneza społecznej gospodarki rynkowej

Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej (niem. *Soziale Marktwirtschaft*) wywodzi się z niemieckiej teorii

ekonomicznej jaką jest ordoliberalizm¹. Ordoliberałowie uważali, że centralne planowanie jest mało efektywne i niszczy inicjatywę jednostki oraz, że rynek jest najważniejszą częścią systemu gospodarczego. Nie uznawali monopoli, chronili prywatną własność. Ich ideą była również wolność jednostki, uetycznienie ekonomi oraz prawne wytyczenie granic interwencji państwa oraz konkurencji². Społeczna gospodarka rynkowa powstała w Republice Federalnej Niemiec w latach 40 – tych poprzedniego stulecia. Autorem pojęcia „społeczna gospodarka rynkowa” jest Alfred Müller-Armack³. Określił ją jako „(...) świadomie sterowaną gospodarkę rynkową, która łączy w sobie zasady planowania socjalnego i wolności ekonomicznej”⁴. Ogromne znaczenie dla koncepcji społecznej gospodarki rynkowej miał także Ludwig Erhard, minister gospodarki (od 1949) oraz kanclerz Republiki Federalnej Niemiec (1963-1966). W swojej książce „Dobrobyt dla wszystkich” określił cele społecznej gospodarki rynkowej, nazywając tę koncepcję dobrobytem. Jego przekonania opierały się na zapewnieniu jednostce wolności oraz zapobieganiu bezrobociu. Za twórcę tytułowej koncepcji,

¹ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze publiczne*, Warszawa 2011, s. 80.

² U. Zagóra-Jonszta, *Ordoliberalizm - podstawą teoretyczną społecznej gospodarki rynkowej*, [w:] S. Partycki (red.) *Strategia rozwoju społecznej gospodarki rynkowej w Polsce*, Lublin 2002, s. 12.

³ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 80.

⁴ U. Zagóra-Jonszta, *Ordoliberalizm - podstawą teoretyczną społecznej gospodarki rynkowej*, [w:] S. Partycki (red.) *Strategia rozwoju społecznej gospodarki rynkowej w Polsce*, Lublin 2002, s. 12.

uważa się także Waltera Euckena – niemieckiego ekonomistę, który m. in. stał na stanowisku zagwarantowania konkurencji doskonałej. Dorobek wyżej wymienionych postaci, daje możliwość przedstawienia formy gospodarki, jaką jest społeczna gospodarka rynkowa⁵.

Pojęcie oraz podstawy prawne społecznej gospodarki rynkowej w polskim ustawodawstwie

Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej, ma swoją podstawę prawną w art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z jego treścią „Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”⁶. Przytoczony artykuł, wyznacza granice wpływu państwa na gospodarkę, stanowiąc przy tym fundamentalną konstytucyjną zasadę publicznego prawa gospodarczego⁷. Według założeń społecznej gospodarki rynkowej, polityka gospodarcza państwa, powinna sprzyjać urzeczywistnieniu celów ogólnospołecznych i zapewnić prawo wolności gospodarczej. Celem społecznej gospodarki rynkowej jest bezpieczeństwo

⁵ <<http://apcz.pl/czasopisma/index.php/EiP/article/viewFile/595/573>> [dostęp: 19.01.2017].

⁶ Art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z dnia 16 lipca 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁷ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 80.

społeczne, sprawiedliwość społeczna, w tym system pomocy społecznej oraz gwarancja pełnego zatrudnienia. Tytułowa koncepcja, ukierunkowana jest na własność prywatną, wolny rynek, a także ustanowienie reguł konkurencji⁸. Jest pojmowana jako ład społeczny. Gospodarka jest częścią życia społecznego, stąd jej społeczny zasięg. Społeczny, czyli skierowany ku jednostce, zawierający normy etyczne i moralne, a także uznany i funkcjonujący zbiór wartości. Społeczna gospodarka rynkowa godzi cele gospodarcze z celami społecznymi. Aspekty gospodarcze i społeczne w omawianej koncepcji, uzupełniają się⁹.

Własność prywatna należy do założeń społecznej gospodarki rynkowej, jednak nie oznacza to, że inne kategorie własności tj. własność państwowa bądź samorządowa są odrzucone. Przyczyniają się one do społecznego zasięgu gospodarki rynkowej, gdyż mają na celu zaspokojenie potrzeb wszystkich jednostek, w tym społeczności lokalnej. Solidarność, na której opiera się społeczna gospodarka rynkowa, pociąga za sobą zbieżność interesów ogółu osób w zasięgu określonej społeczności oraz obopólne zrozumienie, występujące pomiędzy państwem, a obywatelami. Solidarność polega także na współodpowiedzialności wyżej wymienionych podmiotów. Dialog oraz współpraca partnerów społecznych, polegają na przekazywaniu informacji oraz przedstawianiu poglądów i potrzeb, pomiędzy państwem, a jednostkami.

⁸ C. Kosikowski, *Polskie publiczne prawo gospodarcze*, Warszawa 1999, s. 70 i n.

⁹ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 81 i n.

Celem realizacji założeń informacyjnych, została powołana Trójstronna Komisja do Spraw Społeczno-Gospodarczych¹⁰, która w 2015 roku została przekształcona w Radę Dialogu Społecznego, składającą się z przedstawicieli rządu, pracodawców oraz pracowników¹¹. Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku o sygnaturze K 17/00 z dnia 30 stycznia 2001 r., „społeczna gospodarka rynkowa, o której mowa w art. 20 konstytucji, wspiera się na solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych, co zakłada koncepcję równowagi interesów uczestników rynku i zarazem poszanowania ich autonomii, tworząc konstytucyjną gwarancję negocyjacyjnego sposobu rozstrzygania spraw spornych, umożliwiającą przewyżczanie napięć i konfliktów w procesie gospodarowania”¹². Wolność gospodarcza (prawo niezbywalne) jest podstawowym elementem koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, jedną z fundamentalnych zasad ustroju gospodarczego w polskim porządku prawnym oraz negatywnym publicznym prawem podmiotowym¹³. Ma ona swoje podstawy prawne w przytoczonym wcześniej art. 20 oraz w art. 22 Konstytucji RP, zgodnie z którym „ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes

¹⁰ Ibidem, s. 85-87.

¹¹ <<http://www.dialog.gov.pl/dialog-krajowy/rada-dialogu-spolecznego/rada-dialogu-spolecznego/>> [dostęp: 23.02.2017].

¹² <<http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?cid=1&dokument=78&sprawa=2773>> [dostęp: 27.02.2017]; zob. wyrok TK z dnia 30 stycznia 2001 r., Sygn. K. 17/00, OTK ZU 1/2001, poz. 4, Dz. U. Nr 11, poz. 90 z dnia 14 lutego 2001 r., pkt. 37.

¹³ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 101.

publiczny”¹⁴. Wolność gospodarcza, została dookreślona w ustawie z 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej¹⁵. W sposób pośredni wyrażona jest w art. 65 ust. 1. Konstytucji RP, z którego treści wynika, że „każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy (...)”¹⁶, a także w artykułach dotyczących własności, tj. w art. 21 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Rzeczpospolita Polska chroni własność (...)”¹⁷ oraz w art. 64 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, z którego treści wynika, że „każdy ma prawo do własności (...)”¹⁸, słowem – np. do własnej działalności gospodarczej. Przez wolność gospodarczą, rozumie się wolność od interwencji organów władzy publicznej w obszar gospodarki, wraz z zachowaniem praw i wolności obywateli, ale także prawo do założenia oraz prowadzenia przedsiębiorstwa¹⁹. Zdaniem TK w postanowieniu o sygnaturze SK 32/09 z dnia 9 czerwca 2010 r., „wolność ta sprowadza się do samodzielności podejmowania decyzji gospodarczych, przede wszystkim co do wyboru przedmiotu działalności i prawnych form jego realizacji. (...) Należy podkreślić, że elementem wolności działalności gospodarczej jest swoboda umów, obejmująca swobodę decyzji co do faktu

¹⁴ Art. 22 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁵ Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r. (Dz. U. 2004 nr 173 poz. 1807).

¹⁶ Art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁷ Art. 21 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁸ Art. 64 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁹ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 99 i 103.

zawarcia umowy, wyboru kontrahenta oraz kształtowania treści umowy”²⁰. Własność prywatna (charakter publicznoprawny), na której opiera się koncepcja społecznej gospodarki rynkowej jest zasadą ustrojową państwa. Podlega ona ochronie na gruncie postanowień konstytucyjnych²¹ (wyżej przytoczone artykuły tj. art. 20, art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji RP). Zgodnie z art. 64 ust. 3 „własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności”²². Podobnie jak w przypadku wolności gospodarczej, prawo do własności, w sposób pośredni wyraża się w przytoczonym wyżej art. 65 ust. 1 Konstytucji RP²³. Warto dodać, że pojęcie „własności”, dotyczy zarówno własności prywatnej, Skarbu Państwa, a także jednostek samorządu terytorialnego²⁴.

Warty uwagi jest fakt, iż społecznych założeń gospodarki, takich jak trwały wzrost gospodarczy, stabilność cen, jednolity rozwój gospodarczy, walka z bezrobociem oraz rzetelny system ubezpieczeń społecznych, nie da się osiągnąć bez ingerencji państwa gospodarce. Państwo koordynuje prywatne działalności gospodarcze oraz wspiera je²⁵.

²⁰ TK o wolności gospodarczej, <<http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?sprawa=5283&dokument=1480&cid=1>> [dostęp: 07.03.2017]; zob. postanowienie TK z dnia 9 czerwca 2010 r., Sygn. SK 32/09, OTK ZU 5A/2010, poz. 55, pkt. 30.

²¹ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 108 i n.

²² Art. 64 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

²³ Art. 65 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

²⁴ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 108.

²⁵ Ibidem, s. 82.

Wyłącznie mechanizmy rynkowe nie wystarczą, aby zrealizować wyżej wymienione cele. Dodać należy, że przepisy Konstytucji RP tę ingerencję ograniczają. Określają one instrumenty, a także kierunek polityki gospodarczej państwa²⁶. Zgodnie z koncepcją społecznej gospodarki rynkowej, państwo zobowiązane jest wspierać obywateli w uzyskaniu bezpieczeństwa socjalnego, niemniej jednak, nie wyklucza to ponoszenia odpowiedzialności przez jednostkę. Działania państwa powinny być pomocnicze²⁷. Zdaniem K. Strzyczkowskiego „rola państwa (...) ma stanowić instrument realizacji celów jednostek i społeczności”²⁸. Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku o sygn. K. 17/00, „koncepcja społecznej gospodarki rynkowej zakłada, że państwo może: ingerować w zależności od koniunktury lub recesji w stosunki gospodarcze, tak aby łagodzić skutki mechanizmów rynkowych w celu utrzymania równowagi makroekonomicznej; programować i prognozować rozwój gospodarczy w skali makroekonomicznej; inspirować uczestników rynku do uwzględniania w swych działaniach także interesu państwowego; kreować działania równoważące rynek, a także pełnić funkcje ogólnospołeczne”²⁹. Zasada pomocniczości jest zasadą konstytucyjną, zawartą

²⁶ Ibidem, s. 80.

²⁷ Ibidem, s. 86.

²⁸ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s.94.

²⁹ <<http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?cid=1&dokument=78&sprawa=2773>> [dostęp: 27.02.2017]; zob. wyrok TK z dnia 30 stycznia 2001 r., Sygn. K. 17/00, OTK ZU 1/2001, poz. 4, Dz. U. Nr 11, poz. 90 z dnia 14 lutego 2001 r., pkt. 33.

w Konstytucji RP, dokładniej w Preambule. Zgodnie z niniejszą zasadą, pierwszeństwo działania na płaszczyźnie gospodarczej mają obywatele. Jak już wcześniej zostało wspomniane, państwo w pierwszej kolejności koordynuje prywatne działalności gospodarcze oraz wspomaga je (w zakresie koniecznego minimum, tak aby nie naruszyć praw i wolności jednostek), a dopiero w sytuacji, gdy podmioty prywatne nie mogą zrealizować celów społecznych i gospodarczych, podejmuje działalność gospodarczą. Państwo winno w głównej mierze stwarzać korzystne warunki dla działalności prywatnych podmiotów oraz pozwolić im działać. Obok zasady pomocniczości, występuję zasada proporcjonalności, która również jest zasadą konstytucyjną. Określa ona granice dozwolonego ograniczenia praw i wolności jednostek, w kontekście procesów gospodarczych³⁰. Art. 31 ust. 3 daje wyraz zasadzie proporcjonalności, zgodnie z którym „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”³¹. Słowem, prawa i wolność jednostek mogą być ograniczone, niemniej jednak, ograniczenie to musi być uzasadnione ochroną bezpieczeństwa publicznego lub porządku

³⁰ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 93-97.

³¹ Art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

publicznego. Ponadto, dla ustanowienia ograniczeń niezbędny jest wymóg konieczności (dany przepis jest konieczny do osiągnięcia zamierzonego celu), przydatności (za pomocą tego właśnie przepisu uda się osiągnąć zamierzony cel) oraz proporcjonalności (dany przepis jest proporcjonalny do zamierzonego celu). Założeniem niniejszej zasady jest eliminacja bezpodstawnego ograniczenia praw i wolności jednostek³².

Istotne znaczenie dla tematu społecznej gospodarki rynkowej ma treść art. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”³³. Przepis ten, wyraża dwie konstytucyjne zasady funkcjonujące w polskim porządku prawnym, mianowicie: zasadę demokratycznego państwa prawnego oraz zasadę państwa sprawiedliwości społecznej³⁴. Zdaniem TK w przytoczonym wcześniej wyroku (Sygn. K. 17/00) „bez poszanowania zasad demokracji i sprawiedliwości społecznej nie ma społecznej gospodarki”³⁵. Ta pierwsza, jest jedną z fundamentalnych zasad o charakterze ustrojowym. Zasada demokratycznego państwa prawnego ma wpływ na regulacje z zakresu publicznego prawa gospodarczego, ponieważ

³² K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 97 i n.

³³ Art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

³⁴ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 88 i n.

³⁵ <<http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?cid=1&dokument=78&sprawa=2773>> [dostęp: 27.02.2017]; zob. wyrok TK z dnia 30 stycznia 2001 r., Sygn. K. 17/00, OTK ZU 1/2001, poz. 4, Dz. U. Nr 11, poz. 90 z dnia 14 lutego 2001 r., pkt. 36.

określa zakres oddziaływania państwa na gospodarkę. Ma ona także kluczowe znaczenie w stosunkach pomiędzy państwem, a obywatelami³⁶. Zasada demokratycznego państwa prawnego oznacza, że „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”³⁷, zapewniając przy tym obywatelom ochronę ich praw i wolności wraz z dążeniem do sprawiedliwości społecznej³⁸. Zasada państwa sprawiedliwości społecznej ma charakter ogólnoustrojowy. Nie stanowi ona swoistej zasady publicznego prawa gospodarczego, ale ma wpływ na treść wszystkich norm prawnych w polskim ustawodawstwie, zatem dotyczy gałęzi prawa jaką jest publiczne prawo gospodarcze, co za tym idzie, norm prawnych związanych z oddziaływaniem państwa na gospodarkę. Zgodnie z niniejszą zasadą, państwo dąży do sprawiedliwości społecznej, a procesy gospodarcze mają się temu przysłużyć. Zasada ta (jako cel i zadanie państwa), daje podstawy do ingerencji państwa w gospodarkę, jeśli działalność gospodarcza będzie zaburzać sprawiedliwość społeczną, np. widoczne będą dysproporcje na płaszczyźnie gospodarczej, czy społecznej³⁹. Zasada ta, wiąże się z podstawową zasadą, funkcjonującą w polskim systemie prawnym, mianowicie, z zasadą ochrony godności człowieka⁴⁰. Zgodnie z treścią art. 30 Konstytucji RP godność jest „przyrodzona i niezbywalna (...) stanowi źródło wolności

³⁶ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 88.

³⁷ Art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

³⁸ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 89.

³⁹ *Ibidem*, s. 89-91.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 91.

i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych⁴¹. Poszanowanie godności człowieka, przejawia się m. in. w zagwarantowaniu mu warunków samodzielnego bytu (warunki materialne), czy w zapewnieniu możliwości rozwoju. Warto podkreślić, że przestrzeganie zasady państwa sprawiedliwości społecznej, będzie skutkowało efektywną ochroną godności człowieka⁴².

Założenia społecznej gospodarki rynkowej, takie jak wolność gospodarcza oraz własność prywatna, wiążą się z występowaniem konkurencji na rynku (stanowią jej część). Zasada konkurencji jest zasadą ustroju gospodarczego w Polsce. Zgodnie z którą, państwo powinno stać na straży ochrony konkurencji, w tym stwarzać okoliczności dla jej rozwoju. Działania państwa, nie powinny jej w żaden sposób ograniczać. Prokonkurencyjna działalność organów władzy publicznej, polega m. in. na realizowaniu wyżej wymienionych założeń społecznej gospodarki rynkowej oraz na hamowaniu niekonkurencyjnej pomocy publicznej. Dzięki "zdrowej" konkurencji, każde przedsiębiorstwo, również małe i średnie, będzie mogło funkcjonować na rynku oraz rozwijać się poprzez realizację swoich celów. Adresatem zasady konkurencji jest nie tylko państwo, ale także przedsiębiorcy. Prawo do konkurencji w postaci prawa podmiotowego, winno być chronione, także w relacji pomiędzy przedsiębiorcami oraz w relacji pomiędzy państwem, a przedsiębiorcą.

⁴¹ Art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

⁴² K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 91.

Ewentualne ograniczenie prawa do konkurencji (jako prawa podmiotowego) przez organy władzy publicznej, musi być uzasadnione interesem publicznym, zgodne z zasadą proporcjonalności oraz odbywać się wyłącznie na gruncie ustawy⁴³. W sposób pośredni, zasada konkurencji wyraża się w art. 76 Konstytucji RP, zgodnie z którym „władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa”⁴⁴.

Jak już wcześniej zostało wspomniane, zasada społecznej gospodarki rynkowej jest fundamentem ustroju gospodarczego w Polsce, niemniej jednak, go nie potwierdza, co wynika z jej programowego charakteru. Art. 20 Konstytucji RP, zobowiązuje do tego, aby zmierzać ku koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, na tyle na ile jest to prawnie i faktycznie realne⁴⁵.

Rola obywateli w realizowaniu założeń społecznej gospodarki rynkowej

Zgodnie z założeniami koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, inicjatywa gospodarcza należy do jednostek. Istotne znaczenie w tym kontekście odgrywa wiedza. Podstawą społecznej gospodarki rynkowej jest wspomniana wcześniej wolność (autonomia) jednostki, wiedza

⁴³ Ibidem, s. 112-115.

⁴⁴ Art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

⁴⁵ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 84.

w pewnym sensie wpływa na rozszerzenie granic wolności, gdyż daje człowiekowi możliwość świadomego kształtowania swojego bytu. Państwo zgodnie z zasadą pomocniczości, powinno wspierać obywateli w dążeniu do wytyczonych przez siebie celów. Działalność jednostek, przyczynia się do powstania dobra wspólnego, co skutkuje utrzymaniem ładu społecznego oraz zachowaniem godności człowieka⁴⁶. W koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, wykształcenie odgrywa istotną rolę, także w kontekście zmniejszania ubóstwa. Bez mocnego kapitału ludzkiego, nie uda się osiągnąć jednego z głównych celów polityki gospodarczej tj. wzrostu gospodarczego. Zatem, na poziom życia jednostek, znaczny wpływ ma wiedza oraz zdolności obywateli, a co za tym idzie – postęp techniczny. Państwo powinno więc inwestować w kapitał ludzki, celem dalszego rozwoju⁴⁷. Warto wskazać, że w koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, istotną rolę odgrywa lokalna polityka gospodarcza, gdyż na wzrost gospodarczy państwa, składa się rozwój na poziomie regionalnym oraz lokalnym. Dla optymalnego rozwoju lokalnego oraz regionalnego, istotne jest skuteczne wykorzystanie ichnich zasobów naturalnych, zalet środowiska przyrodniczego, a także potencjału siły roboczej, celem zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej. Do skutecznego

⁴⁶ T. Kowalewski, *Rola szkolnictwa wyższego w społecznej gospodarce rynkowej*, [w:] S. Partycki (red.) *Strategia rozwoju społecznej gospodarki rynkowej w Polsce*, Lublin 2002, s. 151.

⁴⁷ Ibidem, s. 152.

wykorzystania wspomnianych zasobów, niezbędna jest wiedza jednostki na temat określonego terytorium⁴⁸.

Spoleczna gospodarka rynkowa, jako fundament ustroju gospodarczego w Unii Europejskiej

Spoleczna gospodarka rynkowa, ma swoje podstawy prawne, również w unijnym porządku prawnym. Dokładniej, w art. 3 ust. 3 Traktacie o Unii Europejskiej, zgodnie z którym „Unia ustanawia rynek wewnętrzny. Działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska. Wspiera postęp naukowo-techniczny. Zwalcza wyłączenie społeczne i dyskryminację oraz wspiera sprawiedliwość społeczną i ochronę socjalną (...). Wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między Państwami Członkowskimi”⁴⁹. Zgodnie z rozważaniami zawartymi w niniejszym artykule, założenia społecznej gospodarki rynkowej, w dużej mierze odnoszą się do praw i wolności

⁴⁸ K. Leśniak - Moczuk, *Czynniki stymulujące i destabilizujące rozwój społeczności lokalnych funkcjonujących w warunkach społecznej gospodarki rynkowej*, [w:] S. Partycki (red.) *Strategia rozwoju społecznej gospodarki rynkowej w Polsce*, Lublin 2002, s. 172, 173, 175.

⁴⁹ Art. 3 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, Dz. Urz. z 2012 r., C 326, s. 1.

obywateli. Zatem podstaw prawnych społecznej gospodarki rynkowej, można doszukiwać się także w Karcie Praw Podstawowych (moc wiążąca równa Traktatom), dokładniej w art. 16⁵⁰. Według jego treści „uznaje się wolność prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie z prawem wspólnotowym oraz ustawodawstwami i praktykami krajowymi”⁵¹. Art. 17 Karty, zawiera regulację dotyczącą prawa własności⁵².

Istotne znaczenie dla procesów gospodarczych w Polsce ma członkostwo w Unii Europejskiej. Wstępując do Unii, zgodnie z zasadą lojalnej współpracy, wyrażonej w art. 4 ust. 3 TUE, państwa członkowskie zobowiązane są do przestrzegania przepisów unijnych. „(...) Podejmują wszelkie środki (...) dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z Traktatów lub aktów instytucji Unii. (...) powstrzymują się od podejmowania (...) środków które mogłyby zagrażać urzeczywistnieniu celów Unii”⁵³. Można zatem postawić tezę, że krajowe przepisy, dotyczące koncepcji społecznej gospodarki rynkowej, zostały uzupełnione przez prawo unijne. W ocenie TK, na gruncie wyroku z dnia 28 stycznia 2003 r., o sygn. K 2/02 „pojęcie wolności gospodarczej powinno być rozumiane w duchu prawa

⁵⁰ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 78 i n.

⁵¹ Art. 16 Karty Praw Podstawowych, Dz. Urz. z 2012 r., C 326, s. 391.

⁵² Art. 17 Karty Praw Podstawowych.

⁵³ Art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej.

wspólnotowego (...)”⁵⁴ – obecnie unijnego. „Na gruncie prawa wspólnotowego częściej jest mowa nie o samej “swobodzie gospodarczej”, lecz o jej poszczególnych konkretnie ujętych komponentach, w tym zwłaszcza o swobodzie przepływu towarów i usług. Ta swoboda przepływu towarów i usług stanowiąca jedną z podstaw koncepcji integracji gospodarczej i zarazem jedno z podstawowych praw wspólnoty, jest jedną z form w jakich przejawia się wolność (swoboda) gospodarcza. Ustalenia *acquis communautaire* w stosunku do ograniczeń swobody przepływu towarów i usług mogą być więc wykorzystane przy ocenie dopuszczalnych ograniczeń wolności działalności gospodarczej, o której mowa w art. 20 Konstytucji”⁵⁵. Unia Europejska tworzy rynek wewnętrzny (pozbawiony wewnętrznych granic), który na podstawie art. 26 ust. 2 TFUE gwarantuje państwom członkowskim unijne swobody. Na ich podstawie, zakazane są jakiegokolwiek ograniczenia, w przepływie osób, towarów, usług, kapitału i płatności oraz w swobodzie przedsiębiorczości, pomiędzy państwami członkowskimi, a także pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi⁵⁶. Są one gwarancją wolnej konkurencji (art. 101-109 TFUE) oraz ochrony przed nieuzasadnioną ingerencją państw UE, która stanowi ich

⁵⁴ TK o wolności gospodarczej, <<http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?cid=1&dokument=439&sprawa=2590>> [dostęp: 07.03.2017]; zob. wyrok TK z dnia 28 stycznia 2003 r., Sygn. K. 2/02, OTK ZU 1A/2003, poz. 4, Dz. U. Nr 24, poz. 202 z dnia 13 lutego 2003 r., pkt. 118.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ M. Ahlt, M. Szpunar, *Prawo Europejskie*, Warszawa 2011, s. 167.

ograniczenie⁵⁷. Omawiane swobody są bezpośrednio skuteczne, zatem państwa członkowskie, a także osoby fizyczne i prawne mogą w sposób bezpośredni powoływać się na prawo Unii przed państwowymi sądami oraz organami administracji publicznej. Podlegają one również bezpośredniemu zastosowaniu, czyli przepisy prawa unijnego, od chwili wejścia w życie, są wiążące w państwach członkowskich w sposób automatyczny, bez konieczności dodatkowej implementacji⁵⁸. Wymienione swobody, mogą zostać ograniczone, niemniej jednak, ograniczenia te muszą być uzasadnione porządkiem publicznym, bezpieczeństwem publicznym oraz być proporcjonalne do zamierzonego celu. Państwa Członkowskie są zobowiązane do zastosowania środka najmniej ograniczającego, w przeciwnym razie, będzie to stanowiło naruszenie zasady proporcjonalności, a w konsekwencji danej swobody unijnej⁵⁹. Warto dodać, że podobnie jak w krajowym porządku prawnym, na szczeblu unijnym, funkcjonuje zasada pomocniczości, zgodnie z którą, co do zasady w Unii Europejskiej "działają" państwa członkowskie⁶⁰.

⁵⁷ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 75.

⁵⁸ P. Justyńska, *Zasady prawa Unii Europejskiej*, [w:] J. Galster (red.) *Podstawy prawa Unii Europejskiej z uwzględnieniem Traktatu z Lizbony*, Toruń 2010, s. 251 i n.

⁵⁹ Dyrekcja Generalna ds. Przedsiębiorstw i Przemysłu o swobodzie przepływu towarów, <<https://www.mr.gov.pl/media/15342/newguidepl.pdf>> [dostęp: 15.02.2017}.

⁶⁰ Art. 5 Traktatu o Unii Europejskiej.

Ważną rolę w państwach członkowskich Unii Europejskiej odgrywa strategia Europa 2020. Unijny 10-letni plan rozwoju, który zakłada przede wszystkim, zrównoważony i inteligentny rozwój oraz zmagania z wykluczeniem społecznym. Dąży także do niwelowania różnic pomiędzy różnymi grupami społecznymi. Założenia te, powinny przyczynić się do wzrostu gospodarczego i zatrudnienia w państwach UE, a w efekcie do umocnienia pozycji Unii na całym świecie, przede wszystkim względem Stanów Zjednoczonych. Zgodnie z niniejszą strategią, wymienione cele mają być zrealizowane do 2020 roku. Główne założenia tej strategii to:

- wzrost zatrudnienia (co najmniej do 75%),
- zmniejszenie liczby osób żyjących w biedzie (o 25%),
- zwiększenie ilości wykształconych osób (co najmniej do 40%) oraz zmniejszenie ilości młodzieży, która zbyt wcześnie ukończyła naukę (do poziomu poniżej 10%),
- zmniejszenie wydziałania gazów cieplarnianych (o 20%), zwiększenie wpływu energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii (o 20%), zwiększenie efektywności wykorzystania energii (o 20%),

- inwestowanie w rozwój oraz w badania naukowe⁶¹.

Uwagi końcowe

Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej zwrócona jest na realizację celów gospodarczych oraz społecznych. Polityka gospodarcza państwa dąży do stabilności wewnętrznej, zrównoważonego wzrostu gospodarczego oraz do niwelowania różnic w społeczeństwie⁶². Organy władzy publicznej powinny działać w granicach swoich uprawnień (tj. zasady pomocniczości), pamiętając że inicjatywa gospodarcza należy do jednostek. Ewentualne ograniczenie praw i wolności obywateli przez państwo, musi być uzasadnione bezpieczeństwem publicznym, porządkiem publicznym bądź zdrowiem publicznym, zgodne z zasadą proporcjonalności, oraz odbywać się wyłącznie na gruncie ustawy. Istotną rolę w poruszonym temacie, odgrywa zasada równości⁶³. Zgodnie z którą „(...) wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”⁶⁴. Zatem organy władzy publicznej są zobowiązane do równego traktowania przedsiębiorców prywatnych. Jak stwierdził TK w wyroku o sygn. K 27/99 z dnia 28 marca 2000 r., „(...) wszelkie odstępstwa od nakazu

⁶¹ Komisja Europejska o strategii Europa 2020, <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_pl.htm> [dostęp: 15.02.2017].

⁶² C. Kosikowski, *Polskie publiczne prawo gospodarcze*, Warszawa 1999, s. 71.

⁶³ K. Strzyczkowski, *Prawo gospodarcze...*, dz. cyt., s. 110.

⁶⁴ Art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

równego traktowania podmiotów podobnych muszą znajdować uzasadnienie w odpowiednio przekonywujących kryteriach. Uzasadnienie zróżnicowań musi w szczególności czynić zadość wymaganiom relewantności i proporcjonalności oraz pozostawać w jakimś związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi”⁶⁵. Na poziomie unijnym funkcjonuje zasada niedyskryminacji, wyrażona w art. 18 TFUE, zgodnie z jego treścią „(...) zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową (...)”⁶⁶. Zarówno przedsiębiorcy jak i państwo w swoich działaniach powinni respektować nie tylko krajowy, ale także unijny porządek prawny. Strategia Europa 2020 jest pewnego rodzaju gwarancją na poprawę warunków gospodarczych i społecznych.

⁶⁵ TK o zasadzie równości,

<<http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?sprawa=2797&dokument=413&cid=2>> [dostęp: 07.03.2017]; zob. wyrok TK z dnia 28 marca 2000 r., Sygn. K. 27/99, OTK ZU 2/2000, poz. 62, Dz. U. Nr 22, poz. 291 z dnia 31 marca 2000 r., pkt. 16.

⁶⁶ Art. 18 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. z 2012 r., C 326, s. 1.